

ŠUME NA MEDVEDNICI

Šumarstvo, gospodarska grana i znanost koja se bavi uzgojem, njegovom, zaštitom i iskorištavanjem šuma. U Hrvatskoj su prve odredbe o postupanju sa šumama donesene za vladavine carice Marije Terezije, koja je 1775—80. izdala propise, tj. urbare kojima su se u Zagrebačkoj, Križevačkoj i Varaždinskoj županiji (tzv. Hrvatski urbar Marije Terezije) uređivali odnosi između vlastelina i kmetova jer su se često sukobljavali. Nešto prije toga, osnovano je 1767. Kraljevsko vijeće za političko-ekonomske i vojne poslove sa sjedištem u Varaždinu (od 1776. u Zagrebu), koje je, među ostalim, gospodarilo i šumama. Vijeće je županijama dalo naputke te od njih zahtijevalo da podnesu prijedloge za zaštitu šuma, a 1791. odredilo je da veliki župani svake godine podnesu izvješće o stanju šuma na svojem području. Razvoju šumarstva pridonio je *Šumski red za Ugarsku* iz 1769, jer je osim zbirke propisa bio i svojevrstan stručni priručnik. Istaknuto je načelo potrajnosti (održivosti): izdane su upute o sječi pojedinih vrsta drveća, određeno je da se šume smije sjeći samo zimi, a drvo izvoziti do polovice travnja, zatraženo je da se vodi evidencija sječe, a dane su i druge korisne upute. To je najznačajniji akt o gospodarenju šumama do donošenja prvih zakona o šumama polovicom XIX. st.

U građanskome dijelu Hrvatske, kojemu je pripadalo i Zagorje, sva je zemlja do 1848. bila u posjedu zemaljskoga gospodara ili plemstva, osim zemlje slobodnih gradova. Kmetovi (seljaci) živjeli su u selištima, koja su se sastojala od malih imanja, a na temelju njih seljak je uživao pravo paše i šumskih užitaka (ogrjevno i građevno drvo) u vlastelinskim pašnjacima i šumama. Ukidanjem kmetovskih odnosa 1848. izdvojene su (segregirane) šumske površine u korist kmetova. Selište je bilo osnovica za utvrđivanje površine vlastelinskih šuma i pašnjaka koje je trebalo odcijepiti i dati seljacima na uživanje. Za tu površinu država je trebala platiti oštetu vlasteli. U tome slučaju (patent iz 1857.) seljacima se odcjepljivao dio površine, postojala je i mogućnost da šume ostanu vlasteli uz obvezu da seljaku ustupe određenu količinu drva kao njegovo pravo. Razdiobu između vlastelina i bivših kmetova provodio je urbarski sud. Odcijepljene šume u jednoj urbarskoj općini činile su jednu posjedovno-pravnu cjelinu i nazivane su općinskim šumama. Zapravo su bile bez gospodara, izložene samovolji pojedinaca i njihovo se stanje neprekidno pogoršavalo. Upropaštavanje tih šuma zaustavljeno je naredbom Zemaljske vlade iz 1871. »o upravi,

gospodarenju i uživanju općinskih šuma«, te zakonom »o uređenju zemljišnih zajednica« iz 1894. Tada su u *Hrvatskim šumarskim koledarima* zabilježena i imena prvih šumara u Zagorju. God. 1885. zabilježeno je da se u Varaždinskoj županiji mjesto kraljevskoga županijskog nadšumara treba popuniti, a da poslove nadšumara privremeno obavlja šumar Ferdo Biškup. U Varaždinu je šumar bio Ivan Kopecky, a u Zlataru Vilim Dojković. God. 1886. spominje se još i šumar Josip Malnar u Ivancu. God. 1893. kratko vrijeme u Varaždinskoj županiji kao nadšumar djelovao je Fran Žaver Kesterčanek, tada vodeći stručnjak u hrvatskome šumarstvu, iste godine spominju se i F. Biškup, šumar u Zlataru, Milan Žibrat, šumar u Ivancu, te Josip Grunwald, šumar u Gornjoj Rijeci za kalničko područje.

Za šumarstvo je važna 1894, kada su donesena tri zakona kojima se uređuje »šumarsko-tehnička služba«. Zakonom o uređenju šumarsko-tehničke službe pri političkoj upravi, tj. u Zemaljskoj vladi, osnovan je poseban odsjek s većim brojem šumarskih stručnjaka; drugim zakonom uređena je stručna uprava i gospodarenje u šumama imovnih općina, zemljišnih zajednica, gradskih i ostalih šumoposjednika, ako su im šume opterećene služnošću; trećim zakonom uređuje se gospodarenje i uprava nad šumama osnovanih zemljišnih zajednica te u šumama ostalih kategorija vlasnika ako su opterećene pravom služnosti (servituta). Osnovno načelo toga zakona je dužnost potrajnoga gospodarenja. God. 1894. utvrđene su i sve kategorije šumovlasnika: država, imovne općine, zemljišne zajednice, javne ustanove i pojedine osobe. Kao izravna posljedica spomenutih zakona u *Koledaru* za 1897. navedena su imena dobro popunjene šumarske uprave na zagorskome području: u Ivancu je kotarski šumar bio Rayman Stapan s osam općinskih šumara; u Krapini za kotarske oblasti Krapina, Pregrada i Klanjec kotarski šumar bio je Gašo Vac s 14 općinskih lugara, a uz njega su i šumarski vježbenik Otto pl. Koritić u Klanjcu te nadlugari Daniel Božičković u Krapini i Tomo Gjurašević u Pregradi; u Novome Marofu šumar je bio Gjurro Grlić s dva nadlugara i 34 općinska lugara; u Zlataru je šumar bio Milan Žibrat s 15 općinskih lugara; na vlastelinstvu Opeka nadšumar i upravitelj lova bio je Pavao Wittmann; na vlastelinstvu Trakošćan šumar i upravitelj lova bio je Josip Ratzka; na vlastelinstvu Bisag nadšumar je bio Ivan Krissl, a šumar Josip Kokant; na vlastelinstvu Klenovnik nadlugar je bio Franjo Tyll.

Novi ustroj šumarstva bio je ozakonjen 1925. Za zagorsko područje, smješteno u zagrebačku šumarsku direkciju, nadležni su bili kotarski šumarski referenti u Ivancu, Donjoj Stubici, Krapini, Novome Marofu i Zlataru, a za manji dio šuma nadležni su bili kotarevi Zagreb i Varaždin. Dio šuma i dalje je bio u privatnome vlasništvu, i to vlastelinstva Trakošćan, Klenovnik, Vinica i Maruševec, odnosno vlastelinstva baruna Ottenfelsa, Kukuljevića (Ivanec) te lepoglavske kaznionice. Uoči Drugoga svjetskog rata na loše stanje šuma, pretjeranu sječu i smanjivanje šumskih površina, upozorio je 1940. Rudolf Antoljak u članku u *Šumarskome listu* (br. 1).

I nakon Drugoga svjetskog rata zagorsko je šumarstvo bilo u dosta lošem stanju. Čak 75% šuma bilo je u privatnome vlasništvu, a kako su to bili mali seljački posjedi, većinom su bili degradirani. Šume zemljišnih zajednica, kojih je prije rata bilo oko 15%, nakon njihova ukidanja 1947, proglašene su općenarodnom imovinom. To se dogodilo i sa šumama preostalih veleposjednika ili crkve. Šumama se tada gospodarilo ekstenzivno, a ustroj se stalno mijenjao. Tek Zakonima o šumama iz 1961. definirana su šumskoprivredna područja, od kojih Zagorje zahvaćaju dva: Ivanščica, sa šumarijama Ivanec, Novi Marof, Varaždin, Čakovec i Ludbreg, te Zagrebačka gora, sa šumarijama Klanjec, Zabok, Donja Stubica, Zlatar Bistrica i Krapina. Pri tome je za gospodarenje prvim područjem osnovano Šumsko gospodarstvo Varaždin, dok su zagorske šumarije drugoga područja u sastavu Šumskoga gospodarstva Zagreb.

God. 1990. Sabor je usvojio Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o šumama te ozakonio osnivanje javnoga poduzeća Hrvatske šume za gospodarenje šumama i šumskim zemljištem. U novome ustroju šumarstva osnovana je jedna direkcija, 15 uprava šuma i 168 šumarija. Ustroj je načinjen po uzoru na razvijenije europske države s revimim sustavom. U toj promjeni šumsko gospodarstvo Varaždin priključeno je Upravi šuma Koprivnica, a zagorski dio nekadašnjega šumskoga gospodarstva Zagreb ostao je u Upravi šuma Zagreb.

Na središnjem zagorskom području, obuhvaćenom Krapinsko-zagorskom županijom, ukupna površina šuma iznosi oko 550 km², od čega su 100 km² državne šume, kojima gospodare Hrvatske šume, a 450 km² obuhvaćaju šume privatnih šumoposjednika. Šume čine oko 44% ukupne površine Županije te je njezina šumovitost nešto veća od prosjeka RH (42%). Zbog natprosječne gustoće naseljenosti, na tisuću stanovnika Krapinsko-zagorske županije dolazi tek 3,81 km² šuma i šumskih zemljišta, što je znatno manje od hrvatskoga prosjeka, koji iznosi oko 5,41 km² na 1000 stanovnika.

Vegetacijski, šume zagorskoga područja pripadaju europskoj subregiji eurosibirsko-sjevernoameričke regije. Svrstane su u brežuljkasti (kolinski), brdski (montanski) i gorski (altimontanski) vegetacijski pojas. Budući da je riječ o području razvedena reljefa, vegetacijski pojasevi učestalo se izmjenjuju, a na vegetaciju utječe i niz drugih čimbenika (ekspozicija, inklinacija, mikroklima i dr.).

Brežuljkasti ili kolinski vegetacijski pojas proteže se između 150 i 500 m nadmorske visine. Glavna vrsta drveća u brežuljkastome vegetacijskom pojasu je hrast kitnjak, a znatno su zastupljeni i obični grab, bukva, klen, trešnja i druge vrste. U šumama brežuljkastoga pojasa javlja se i bagrem, koji se, kao invazivna vrsta, širi sa zapuštenih poljoprivrednih površina.

Brdski ili montanski vegetacijski pojas počinje od 350 m nadmorske visine, a glavna vrsta je obična bukva. Osim

bukovih sastojina, u tome pojasu dolaze i umjetno podignute sastojine obične smreke, američkoga borovca i ostale crnogorice. Riječ je o površinama u državnome vlasništvu.

Gorski ili altimontanski vegetacijski pojas počinje na visinama od 600 m, a na sjevernim gorskim obroncima spušta se i niže. U gorskome vegetacijskom pojasu zastupljene su bukovo-jelove šume.

Po podacima šumskogospodarske osnove područja (stanje 2006), ukupna drvena zaliha u šumama Krapinsko-zagorske županije iznosila je oko 12,6 milijuna m³, glavčina (oko 10,1 milijuna m³) u šumama privatnih šumoposjednika, a oko 2,5 milijuna m³ u državnim šumama, kojima gospodare Hrvatske šume, odnosno Uprava šuma Podružnica Zagreb putem svojih organizacijskih jedinica — šumarija Krapina, Zlatar i Donja Stubica. Drvenu zaliha čini 40-ak vrsta drveća, a najzastupljenije su bukva, hrast kitnjak, obični grab i jela.

U Županiji ima oko 3500 ha šuma posebne namjene, koje se, uglavnom, nalaze unutar Parka prirode Medvednica. Oko 700 ha šuma na strmim terenima izloženima eroziji proglašeno je šumama s ograničenim gospodarenjem. Te šume služe ponajprije kao zaštita zemljišta, vodnih tokova, erozivnih područja, naselja, gospodarskih i drugih objekata i druge imovine. Šume, kao važan čimbenik protuerozijskih mjera, zauzimaju važno mjesto u upravljanju vodama. Ostale šume razvrstane su u kategoriju gospodarskih ili višenamjenskih šuma. Cilj gospodarenja tim šumama jest optimalno i skladno korištenje svih funkcija šume, uključujući i drvoproizvodnu funkciju.

U glavnini državnih šuma provodi se regularni, jednodobni ili sastojinski način gospodarenja. Njegovo osnovno obilježje je da se na jednoj površini uzgajaju stabla podjednake starosti i dimenzija, te da se potrajnost, odnosno održivost gospodarenja, zasniva na ujednačenome (normalnom) razmjeru dobnih razreda. U šumama bukve i jele (državne 2360 ha i privatne 440 ha) provodi se preborni način gospodarenja. Preborna je šuma ona u kojoj se na razmjerno maloj površini nalaze stabla najrazličitijih debljina i visina, koja su pomiješana pojedinačno (stablimično) ili u manjim grupama (grupimično). Potrajnost ili održivost gospodarenja prebornim šumama zasniva se na normalnoj, optimalnoj strukturi sastojina s obzirom na drvenu zaliha, debljinsku raspodjelu i broj stabala. Na glavnini privatnih šuma provodi se raznodobno gospodarenje, koje daje više mogućnosti od regularnoga gospodarenja za namirivanje potreba šumoposjednika uz pridržavanje načela potrajnosti prihoda.

Veliko je ograničenje pri planiranju i provedbi održiva gospodarenja, uz teške i nepristupačne terene u brdskim područjima Maceljskoga gorja, Strahinjšćice i Ivanščice, usitnjenost i disperzija šuma, što znatno poskupljuje sve radove, osobito za male šumovlasnike. Krapinsko-zagorska županija, kao i Zagorje u cjelini, ne raspolaže šumskom osnovom koja bi mogla biti podloga za razvoj drvne industrije, no osim o gospodarskoj vrijednosti šuma, potrebno je voditi računa i o rekreacijskoj, lovnoj i turističkoj vrijednosti koje mogu biti višestruke i važnije od sirovinske vrijednosti (drvne mase) šuma.

LIT.: Hrvatski Šumarski koledar 1885, Zagreb 1884. • Hrvatski šumarski koledar 1886, Zagreb 1885. • *R. Antoljak*, Propaganda šumarstva u praksi, Šumarski list (1940) 1. • *O. Piškoric i J. Vukelić*, Pregled povijesti hrvatskih šuma i šumarstva, u: Šume u Hrvatskoj, Zagreb 1992.

B. MEŠTRIĆ